

Krzysztof Kietliński
Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego
ORCID 0000-0003-1170-0339

doi.org/10.34765/sp.0122.a03

UWARUNKOWANIA POLITYKI BANKOWEJ I RYZYKO KREDYTÓW INDYWIDUALNYCH

Streszczenie

Jednym z przejawów działalności bankowej jest udzielanie kredytów. Bank przyznający kredyt klientowi podejmuje pewne ryzyko, które oznacza prawdopodobieństwo utraty przez bank części lub całości udzielonego kredytu wraz z należnymi odsetkami. Autor w artykule poszukuje odpowiedzi na następujące pytania: jakie są determinanty ryzyka bankowego w zakresie kredytów indywidualnych? Na czym polega polityka bankowa i zarządzanie ryzykiem kredytów indywidualnych w minimalizowaniu potencjalnych strat?

Słowa kluczowe: ryzyko kredytowe, polityka kredytowa banku, zarządzanie kredytami indywidualnymi.

Kody JEL: G21, G32, H81

DETERMINANTS OF BANKING POLICY AND THE RISK OF INDIVIDUAL LOANS

Summary

One of the manifestations of banking activity is the granting of loans. A bank that grants a loan to a customer takes some risk, which means the probability of the bank losing part or all of the loan granted together with the interest due. In the article, the author looks for answers to the following questions: what are the determinants of banking risk in relation to individual loans? What is banking policy and individual loan risk management in minimizing potential losses?

Keywords: credit risk, bank's credit policy, individual loan management.

JEL Codes: G21, G32, H81

Wprowadzenie

Ryzyko jest na stałe wpisane w każdy rodzaj działalności gospodarczej, bez niego niemożliwe jest osiągnięcie zysków. Ryzyko dotyczy także różnych przejawów funkcjonowania banków, w tym ich działalności kredytowej. Jak napisała Shelagh Heffernan, profesor Banking and Finance, Cass Business School, City University, London, specjalista z zakresu bankowości: „bank jest przedsiębiorstwem prowadzącym działalność finansową polegającą na przyjmowaniu depozytów i udzielaniu kredytów, a także na zaspokajaniu potrzeb deponentów i kredytobiorców w zakresie płynności. (...) Sposób, w jaki banki osiągają swoje dochody – poprzez zarządzanie ryzykiem finansowym – jest ich kolejną cechą specyficzną” (Heffernan 2007, s. XVIII).

Bank podejmujący decyzję o przyznaniu kredytu, kieruje się taką polityką, która powinna zapewnić terminową spłatę zaciągniętych zobowiązań przez klienta. Jednocześnie wiadomo, że wskaźnik opóźniających się z płatnościami na świecie dochodzi do kilkudziesięciu procent, a część dłużników unika spłaty długów przez wiele miesięcy, a nawet lat (Becker 2006). Pojawia się zatem kwestia odpowiedzialności kontrahentów umowy, czyli zachowania należytej staranności w badaniu wiarygodności kredytowej klienta z jednej strony, a także nieroztropnego i nadmiernego zaciągania długów z drugiej. Jak stwierdził Joseph E. Stiglitz, laureat nagrody Nobla: „jeśli z pożyczką dzieje się coś

złego (...), winien jest tak samo pożyczkodawca, jak i pożyczkobiorca” (Stiglitz 2007, s. 229). „Aż 40 proc. rodaków spóźnia się ze spłatą swoich zobowiązań. Prawie 30 proc. twierdzi, że zdarza się to czasami, a 6,4 proc. – regularnie” (www1). Zatem bank funkcjonujący na rynku, aby osiągać zyski, musi stosować odpowiednią politykę, wzbudzać zaufanie i przyciągać klientów do swoich produktów i usług. Precyzyjne regulacje związane z działalnością kredytową zawarte są przede wszystkim w prawie bankowym (unormowania ogólne), a także w regulaminach, umowach, instrukcjach i kodeksach etycznych banku (unormowania szczegółowe).

Autor w niniejszym artykule poszukuje odpowiedzi na pytania: na czym polega ryzyko w działalności kredytowej banku w odniesieniu do klientów indywidualnych? W jaki sposób bank ogranicza ryzyko kredytowe z zachowaniem procedur prawnych? Należy zauważyć, że zagadnienie udzielania kredytów, a także związane z tego rodzaju działalnością ryzyko są najczęściej analizowane w odniesieniu do ochrony interesów klienta, natomiast również pożyczkodawca jest narażony na straty, a nawet całkowitą utratę pożyczzonego kapitału.

1. Podstawy kredytów indywidualnych w działalności bankowej

Bankowość detaliczna jest to „dostarczanie usług bankowych osobom fizycznym i małym przedsiębiorstwom, obsługa dostosowana do klienta małego – często korzystającego z usług, dokonującego niewielkich operacji finansowych” (www2). Natomiast kredyt to „odstąpienie pewnej ilości pieniędzy lub towarów pod warunkiem zwrotu, w umowie kredytowej ustalony jest czas, warunki zwrotu, odsetki, zabezpieczenie (hipoteka, papiery wartościowe), stroną pożyczającą jest najczęściej bank” (www2). Szczegóły umowy między bankiem a kredytobiorcą reguluje Prawo bankowe z dnia 29 sierpnia 1997 r. art. 69 (Ustawa... 1997). Należy podkreślić, że liczba udzielanych kredytów indywidualnych jest ważnym i dochodowym przejawem działalności banku. Procedury kredytowe mają długotrwały charakter, są złożone i trwają od momentu pojawienia się kredytobiorcy w banku, aż do zakończenia przez niego spłaty kredytu. Określone są szczegółowo w instrukcjach kredytowych, które stanowią formę zarządzania działalnością kredytową w stosunku do klientów detalicznych.

Przyznanie kredytu skutkuje przekazaniem przez bank pewnych środków finansowych kredytobiorcy. Natomiast klient zobowiązuje się – na mocy umowy z bankiem – do spłaty pożyczonej kwoty wraz z odsetkami, w ustalonym czasie. W jednym z leksykonów określono kredyt jako „umożliwienie przez jedną stronę użytkownika jej funduszy innej osobie pod warunkiem ich zwrotu w określonym terminie i uiszczenia opłaty w formie oprocentowania” (Smid 2007, s. 104), które może być stałe lub zmienne, zależnie od okresu kredytowania. W procesie kredytowania zdarzają się nieuczciwe zachowania dłużnika prowadzące do strat wierzyciela w wyniku niedotrzymania umowy (Currit 2021, s. 22). Kredytowanie polega na świadczeniu przez wierzyciela na rzecz dłużnika określonej wartości na określonych warunkach z obowiązkiem zwrotu, co łączy się z reguły z wynagrodzeniem w formie procentu (Drabowski, Jaworski, Krzyżkiewicz 1988, s. 154). Korzystanie z kredytu jest związane z pewnymi opłatami (oprocentowanie, prowizja czy inne koszty), które ponosi kredytobiorca. Natomiast na wysokość oprocentowania mają wpływ następujące czynniki: wewnętrzna stopa procentowa banku i koszty ogólne, wydatki związane z pozyskaniem depozytów, wysokość oprocentowania kredytu lombardowego, a także wysokość stóp WIBOR i LIBOR¹ (Grzywacz 2006). Kredyt bankowy powinien być też zabezpieczony od ryzyka utraty zainwestowanych środków przez bank. Szczegółowe kwestie dotyczące działalności kredytowej są normowane przez Prawo bankowe i Kodeks cywilny, a także innymi zarządzeniami czy przepisami wewnętrznymi.

Ważnym elementem w polityce finansowej banku jest kredyt konsumpcyjny, który pomaga zaspokoić potrzeby klientów na rynku dóbr materialnych. Według Słownika Ekonomicznego i Finansowego kredyt konsumpcyjny jest „przyznawany prywatnym nabywcom dóbr konsumpcyjnych; kredyt umożliwiający im gotówkową zapłatę za te dobra” (Colli 1994, s. 88). Dawniej o charakterze kredytu konsumpcyjnego decydował nie rynek, ale państwo. Stąd planowy kredyt konsumpcyjny miał służyć wielorakim celom, takim jak: równoważenie podaży i popytu ludności, kształtowaniu zapotrzebowania na określone dobra, rozwiązywaniu problemów społecznych (np. brak mieszkań), pobudzaniu konsumpcji oraz pełnego wykorzystania zdolności wytwórczych fabryk (Drabowski, Jaworski, Krzyżkiewicz 1988).

Między bankiem, a kredytobiorcą zachodzi pewna nieproporcjonalność w uprawnieniach. Wydaje się, że „możliwość kształtowania równoważnych

¹ WIBOR i LIBOR to punkty odniesienia w ustalaniu wysokości oprocentowania kredytów i lokat.

stosunków między bankami a klientami detalicznymi jest problematyczna” (Rytelewska, Kłopotcka 2010, s. 117). Wiadomo, że to bank określa warunki kredytowania, żąda dokumentów potrzebnych do oceny zdolności kredytowej i może wypowiedzieć kredytowanie w całości lub w części w przypadku braku spłaty kolejnej raty pożyczki (Grzywacz 2006). Zdarza się, że banki stosują nieuczciwe praktyki wobec kredytobiorcy, zastawiają różne pułapki (np. dają do podpisu klientom dokumenty, których oni nie rozumieją), zaś w wypadku niewywiązania się z umowy obciążają klienta nadmiernymi kosztami (tzn. niewspółmiernymi do ponoszonego ryzyka). Słusznie wymaga się od banku, aby respektował prawa klientów do informacji o rzeczywistych kosztach kredytu konsumenckiego, a więc podawał stopę procentową (zmienną lub stałą) czy całkowitą kwotę pożyczki w stosunku rocznym (Czech 2017, s. 15). Dlatego na straży interesów konsumentów stoi Ustawa o kredycie konsumenckim z 12 maja 2011 r., która **określa m.in. prawa i obowiązki stron związane z zawarciem umowy kredytowej. Przepisy ustawy mają na celu ochronę osób fizycznych, które zaciągają zobowiązania na rynku finansowym, jako słabszej strony kontraktu** (www3). W Unii Europejskiej tworzone są również nowe klauzule jako próby regulacji kredytu konsumenckiego, które mają za zadanie przeciwdziałać brakowi równowagi między prawami kredytobiorcy a kredytodawcy (Korenik 2006). Warto zauważyć, że „integracja walutowa państw Unii Europejskiej zmieniła w wielu aspektach stosunek polityków i społeczeństw do problematyki walutowej” (Bilski 2006, s. 8).

2. Determinanty ryzyka kredytowego

Podejmowanie ryzyka to aktywność, której rezultat jest trudny do przewidzenia. Ryzykować to prognozować, mimo wielu niewiadomych i pytań, że dane przedsięwzięcie powiedzie się, ale też należy przyjąć, że można zarówno zyskać, jak i stracić (*Mały słownik języka polskiego* 1997). Wiadomo, że każde ryzyko ponoszone w działalności gospodarczej zakłada możliwość niezrealizowania planowanych założeń (*Leksykon przedsiębiorczości* 1993). Tego typu ryzyko „można zdefiniować jako wymierną niepewność co do osiągnięcia zaplanowanego celu (prawdopodobieństwo zaistnienia niepożądanego zdarzenia czy sytuacji), którego konsekwencje mają negatywny wpływ na określony podmiot gospodarczy” (Zaleska 2007, s. 295).

Znawcy przedmiotu różnie określają ryzyko kredytowe². Na przykład W. Grabczan napisał, że: „ryzyko kredytowe banku definiowane jest jako zagrożenie, że odsetki lub kapitał (lub jedno i drugie) kredytu, lub papieru wartościowego nie zostaną spłacone zgodnie z umową” (Grabczan 1996, s. 220). Z kolei w *Leksykonie przedsiębiorcy* czytamy, że „ryzyko, jakie ponosi bank udzielając kredytu, związane jest najczęściej z zamrożeniem środków na dłuższy niż zakładano okres, co może uniemożliwić przeprowadzenie innych transakcji” (Smid 2007, s. 212).

Działalność kredytowa banku zawsze jest związana z pewnym ryzykiem, czyli nie tylko przynosi zyski, ale także spowodować straty, wystąpienia szkody lub utratę płynności (Świdorski 1999). Niebezpieczeństwo niespłacenia zobowiązań przez wierzyciela banku jest uwarunkowane wieloma czynnikami, do których należy zaliczyć: nieprzewidywalne okoliczności życiowe kontrahenta transakcji, długi czas umowy czy niska wiedza klienta na temat instrumentów bankowych, w tym jego niezajomość taryf prowizji i opłat (Grzywacz 2006). Najczęściej występuje sytuacja niespłacenia przez kredytobiorcę w terminie rat kapitałowych wraz z odsetkami, co stwarza zagrożenie dla wykonania planu finansowego banku w wyniku niemożności odzyskania części lub całości przekazanych środków. Kredytobiorca może też wcześniej spłacić kredyt, pozbawiając bank w ten sposób pewnych środków pieniężnych przewidzianych w danej strategii lub mogą wystąpić wahania kursu walutowego czy zmiana oprocentowania, powodujące straty banku. Niespłacenie przez kredytobiorcę całości lub części rat kapitałowych wraz z odsetkami nazywa się w literaturze bankowej ryzykiem kredytowym aktywnym, natomiast spłacenie kredytu przed terminem – ryzykiem kredytowym pasywnym (Jaworski 1999). Zatem dla banków istotną kwestią jest określenie stopnia ryzyka oraz jego zminimalizowanie. Należy zauważyć, że w zasadzie każda decyzja banku może być trudna do precyzyjnego oszacowania czy określenia jej skutków. Jak napisano w podręczniku bankowości: „istnieje pięć kluczowych technik minimalizacji ryzyka kredytowego: dostosowywanie cen kredytów do warunków rynkowych, racjonalizacja akcji kredytowej, zabezpieczenia, dywersyfikacja portfela kredytowego oraz sekurytyzacja”³ (Heffernan 2007, s. 187).

² Na temat określenia ryzyka kredytowego możemy przeczytać m.in. w publikacjach: Zawadzka (2001a); Nowak (1999); Wakuliński (1994); Grabczan (1996); Zawadzka (1996); Gospodarowicz, Możaryn (1996).

³ *Sekurytyzacja* to proces przekształcania aktywów – zazwyczaj wierzytelności – w papiery wartościowe (www4).

Wyróżnia się zarówno wewnętrzne, jak i zewnętrzne okoliczności ryzyka kredytowego. W wewnętrznej polityce działalności bankowej istnieje długa lista detali wpływających na zwiększenie lub zmniejszenie stopnia ryzyka. Najważniejsze z nich to: rodzaj udzielonego kredytu, wysokość kwoty kredytu, zawartość komponentów umowy kredytowej, czas spłaty, gwarancje bankowe i zabezpieczenia, wahania kursowe wpływające na stabilność lokat międzybankowych, działania związane z rynkiem kapitałowym a także zaniedbania i błędy pracowników sektora bankowego (Capiga 2006). Jedna ze specjalistek bankowości, opisując różne nadużycia personelu bankowego, zwraca uwagę na niezachowywanie przez pracowników przyjętych zasad i procedur polityki kredytowej, niekompetencję i nierzetelność oraz brak odpowiedniego nadzoru i monitoringu nad kolejnymi etapami kredytowania (Zaleska 2007).

Ryzyka kredytowego nie da się całkowicie wyeliminować, gdyż jego stopień zależy także od wielu elementów zewnętrznych, na które bank w zasadzie nie ma wpływu. Wahania koniunkturalne, związane z cyklicznością gospodarki, tendencje inflacyjne bądź deflacyjne, stopień liberalizacji gospodarki, polityka banku centralnego, stopy procentowe, zmienne zachowania klientów dotyczące zaspokojenia potrzeb kredytowych – to najczęściej występujące determinanty zewnętrzne w ryzyku kredytowym. Zagrożenia pochodzą nie tylko z obszaru ekonomicznego, ale także społecznego (realizacja pragnień czy potrzeb, a także zdolności pieniężne konsumentów), politycznego (wpływ polityki na gospodarkę), demograficznego czy technicznego (na przykład poziom technologii zabezpieczeń) (Krysiak, Staniszevska, Wiatr 2015, s. 24). „Wśród innych zewnętrznych przesłanek generujących ryzyko kredytowe można wymienić zdarzenia losowe, w sferze oddziaływania siły wyższej takie jak: katastrofy, klęski żywiołowe, awarie, przestępczość, korupcja” (Zaleska 2007, s. 305). Zatem należy zauważyć, że nie da się całkowicie wykluczyć ryzyka kredytowego, a jedynie można go w pewnym stopniu zminimalizować.

3. Polityka kredytowa i zarządzanie ryzykiem bankowym

Zarządzanie ryzykiem bankowym oznacza zastosowanie takich procedur bankowych, które doprowadzą do osiągnięcia postawionych celów, w tym przede wszystkim chodzi o zagwarantowanie zysków w określonym czasie. „Tradycyjnym sposobem zarabiania pieniędzy przez banki jest podejmowanie

ryzyka kredytowego. W jednej z wypowiedzi Paul Volcker stwierdził, że: „jeśli w twoim portfelu kredytowym nie ma złych kredytów, to znaczy, że nie jesteś w branży” (Heffernan 2007, s. 127). Wiadomo także, że ryzyko kredytowe jest nieodłącznym elementem funkcjonowania banku, ale zawsze powinno być kontrolowane, a także adekwatne do możliwości finansowych banku (McNaughton 1995). Wykładowca bankowości i polityki monetarnej, Rene M. Stulz (2010, s. 117), napisał: „Rzecz jasna, instytucje finansowe ponoszą spektakularne straty nawet wtedy, gdy zarządzają ryzykiem w sposób wzorcowy. W końcu podejmowanie go jest nieodłącznym elementem ich działalności”. Zatem skuteczne zarządzanie ryzykiem kredytowym jest niezwykle złożonym wyzwaniem, gdyż mogą pojawić się zagrożenia trudno mierzalne przy zastosowaniu tradycyjnych metod. Trudności w zarządzaniu ryzykiem kredytowym wynikają najczęściej z przyjęcia jednego z klasycznych modeli zarządzania, które bazują na analizie informacji z przeszłości i nie biorą pod uwagę najnowszych danych czy innowacyjnej wiedzy (Stulz 2010). Należy podkreślić, że nawet zastosowanie nowoczesnych algorytmów matematycznych jedynie w niewielkim stopniu pozwala na określenie ryzyka finansowego (Bojanowski 2010). Mimo że techniki zarządzania ryzykiem kredytowym są od dawna przez banki znane i praktykowane, to ciągle zdarzają się bankrutstwa banków z powodu niskiej jakości portfela kredytowego i udzielanych kredytów. „Złe zarządzanie ryzykiem ma zawsze u swego podłoża przynajmniej jedną z sześciu podstawowych przyczyn” (Stulz 2010, s. 118):

1. Szytywne trzymanie się danych z ubiegłych okresów.
2. Ograniczanie się do wybranych mierników.
3. Niedostrzeżenie możliwych do wystąpienia czynników ryzyka.
4. Niebranie pod uwagę ukrytych czynników ryzyka.
5. Niejasna komunikacja.
6. Brak kompetencji do zarządzania ryzykiem na zmieniającym się rynku.

Zarządzanie ryzykiem jest trudne. Według innych ekspertów w tej działalności należy wystrzegać się takich błędów jak:

- „sądzimy, że potrafimy zarządzać ryzykiem dzięki zdolności do przewidywania zdarzeń nadzwyczajnych,
- jesteśmy przekonani, że w zarządzaniu ryzykiem pomoże nam sięganie do przeszłości,
- nie słuchamy rad, które sugerują nam, czego nie powinniśmy robić,
- zakładamy, że ryzyko można zmierzyć odchyleniem standardowym,

- nie doceniamy faktu, że to, co jest ekwiwalentne matematycznie, nie musi być ekwiwalentne psychologicznie” (Taleb, Goldstein, Spitznagel 2010, s. 112–113).

Odpowiednie planowanie, podejmowanie decyzji oraz kontrola powinny zapewnić zmniejszenie ponoszonego ryzyka w działalności kredytowej banku. Proces zarządzania ryzykiem bankowym zaczyna się od identyfikacji potencjalnych rodzajów zagrożeń. Należy podkreślić, że sposób zarządzania ryzykiem kredytowym ma istotny wpływ na kondycję finansową banku. Dlatego *Roland Berger Strategy Consultants* w celu doskonalenia zarządzania ryzykiem kredytowym proponuje zwrócenie uwagi na ocenę ryzyka kredytowego, strukturę kredytową, procesy kredytowe i windykację (www5)⁴. Zatem skuteczne zarządzanie ryzykiem powinno obejmować następujące działania: unikanie, zmniejszanie, przerzucanie, dywersyfikacja i ubezpieczenie od ryzyka (Borys 1996).

Należy podkreślić, że decyzje kredytowe będą odmiennie przyznawane przez bank w zależności od tego, czy jest to sektor korporacyjny czy detaliczny. Zarządzanie kredytami klientów indywidualnych jest o wiele trudniejsze niż kredytami firmowymi, gdyż w przypadku tych drugich bank może posiadać więcej danych. Ponadto kredyty korporacyjne bardziej zwiększają ryzyko utraty płynności banku w przypadku niewywiązania się z umowy (Heffernan 2007).

Właściwe zarządzanie ryzykiem bankowym wydaje się kluczowe dla bezpiecznego funkcjonowania instytucji bankowej. Dlatego banki w swojej działalności stosują określoną politykę kredytową, opartą na złożonych instrumentach i procedurach, gwarantujących osiągnięcie wyznaczonych celów. Można wskazać trzy strategie w odniesieniu do polityki kredytowej banku:

- konserwatywną,
- ograniczonego wzrostu ryzyka,
- ofensywną.

W pierwszej strategii bank udziela kredytów nie ponosząc wysokiego ryzyka, a więc w zasadzie nie ponosi również strat. Oczekuje od swoich klientów dokładnego przestrzegania terminów zobowiązań płatniczych. Taka polityka sprawdza

⁴ „*Roland Berger Strategy Consultants* to międzynarodowa firma doradcza o europejskim rodowodzie” (www6).

się głównie w czasach niepewności na rynku, gdyż jest bardziej przewidywalna. Jednak pewną słabością tej koncepcji jest stosunkowo niewielki zysk.

W drugiej strategii chodzi o osiągnięcie dużych zysków w krótkim okresie. To działanie może być zastosowane przede wszystkim w czasie hossy na rynku. Zatem umiejętne wykorzystanie dobrej koniunktury pozwala bankowi – mimo udzielania dość ryzykownych kredytów – na generowanie wysokich dochodów w niedługim czasie.

W trzeciej strategii bank ma na uwadze politykę długofalową, a więc obliczoną na zyski w dłuższym czasie. Chodzi o stworzenie takich podstaw do stałego rozwoju, aby stopniowo zwiększać obecność banku na danym rynku. Najczęściej pozyskanie nowych klientów wymaga zastosowania nowej polityki polegającej między innymi na obniżaniu oprocentowania kredytów lub też poprawy jakości usług i obsługi klienta. W praktyce nie jest to łatwe zadanie, gdyż zmiana polityki nie przynosi szybko efektów (może nawet przynieść straty), natomiast bank jest na ogół pod presją realizacji założeń i utrzymania przynajmniej dotychczasowego wzrostu (Wszelaki 2013).

Polityka kredytowa powinna być zatwierdzona przez zarząd banku w odniesieniu do kilku elementów: stosowane instrumenty, szacowanie ryzyka kredytowego, metody wyceny kredytów, proces zatwierdzania kredytów a także sposób dokumentowania działalności kredytowej. Natomiast w aspekcie szczegółowym bank powinien:

- ustalać zdolność kredytową klientów (np. ich klasyfikację),
- określić wysokość oprocentowania zależnego od rodzaju kredytu,
- zatwierdzić wielkość opłat i prowizji,
- przyjąć terminy spłat ratalnych,
- określić sposoby prawnych zabezpieczeń kredytów.

Zawsze przed udzieleniem kredytu konieczne jest przeprowadzenie analizy kondycji finansowej kredytobiorcy, czyli zbadanie wiarygodności klienta w celu ustalenia szans realizacji spłat kredytu. Ocena zdolności kredytowej nie powinna ograniczać się wyłącznie do sytuacji ekonomicznej kredytobiorcy, czy nawet do jego oceny przez inne banki, z którymi współpracował. Powinna także obejmować rady i sugestie innych podmiotów. Trzeba założyć różne warianty wzrastającego ryzyka, które mogą być spowodowane czynnikami gospodarczymi, politycznymi czy społecznymi. Mogą one powstawać w wyniku niekorzystnych sytuacji, m.in.: zmiana koniunktury gospodarczej, podnoszenie stóp procentowych, niestabilności walutowe czy czynniki osobiste kredytobiorcy związane z utratą pracy, chorobą, rozpadem małżeństwa

itp. Dla osiągnięcia powyższych celów bank powinien przyporządkować klienta do tzw. grupy ryzyka. Wówczas oprocentowanie kredytu będzie zależało od stopnia odpowiedniego zabezpieczenia kredytobiorcy, czyli od stopnia ryzyka ponoszonego przez bank. Wiadomo też, że udzielenie kredytu krótkoterminowego jest mniej ryzykowne dla banku niż długoterminowego.

Polityka kredytowa banku jest kształtowana przez ludzi, na których spoczywa odpowiedzialność za podejmowanie prawidłowych decyzji. Dlatego osobnym problemem dotyczącym kapitału ludzkiego mogą być błędy, czy nawet znaczne oszustwa i defraudacje środków kredytowych dokonywane przez bankowców. Pracownicy powinni odznaczać się odpowiednimi kwalifikacjami i kompetencjami, a więc wiedzą, która pozwoli w ramach obowiązujących przepisów i procedur bezpiecznie sprzedawać produkty bankowe. W związku z tym można wskazać następujące zadania pracowników banku:

- zabiegać o stałe pomnażanie majątku bankowego, a jednocześnie dbać o powierzone środki klientów,
- troszczyć się o dobry wizerunek firmy przede wszystkim przez zachowanie uczciwości, podnoszenie efektywności i jakości obsługi klienta, a także unikanie kontaktów z klientami nierespektującymi fundamentalnych zasad etycznych,
- stosować zgodne z prawem bankowym metody oceny zdolności kredytowej, z uwzględnieniem potrzeb klienta, doradzając mu w dobrej wierze,
- opierać decyzję o przyznaniu kredytu na racjonalnych przesłankach, jednocześnie brać pod uwagę różne warianty koniunktury rynkowej,
- określać problemy, jakie mogą wystąpić w czasie spłaty kredytowej,
- decyzję o przyznaniu lub odrzuceniu wniosku o kredyt uzależniać od jego zgodności z interesem banku,
- odchodzić od obowiązujących przepisów bankowych jedynie w uzasadnionych przypadkach,
- zachować tajemnicę obowiązującą pracowników banku (Pluta-Olearnik 1999).

Banki poprzez rozszerzanie odpowiedzialności czy też w wyniku pewnych ustanowień prawych, mogą przenosić ryzyko kredytowe na osoby trzecie lub na określone części majątku, będące gwarancją spłaty kredytu (Bitz 1993). W ten sposób zabezpieczają kredyt a także minimalizują potencjalne straty (Patterson 1995).

4. Prawno-społeczne zabezpieczenia kredytów

Zasadniczą podstawą do zabezpieczenia spłaty kredytów jest właściwa sytuacja finansowa kredytobiorcy. „Ograniczanie wielkości ryzyka i zapobieganie jego skutkom stanowią dwa rodzaje działań prowadzących do zwalczania ryzyka powstawania niespodziewanych strat” (Fedorowicz 1996, s. 8). W mocy prawa kredytobiorca dobrowolnie zobowiązuje się do wywiązania z umowy kredytowej i przeznaczenia pewnych środków finansowych, przedmiotów lub praw w celu zabezpieczenia tych zobowiązań.

Przy udzielaniu kredytu należy brać pod uwagę nie tylko deklaracje złożone przez kredytobiorcę wobec banku, ale także sposoby bezpiecznego odzyskania długu w przypadku niespłacenia zobowiązań przez dłużnika, czyli możliwość odzyskania pożyczki udzielonej przez kredytodawcę w warunkach obowiązującego prawa. Chodzi o szybkie i skuteczne działania windykacyjne w sytuacji niedotrzymania obustronnych umów (np. po decyzji sądu o klauzuli wykonalności) przy udzielaniu kredytu zawsze jest wymagane jego prawne zabezpieczenie (Głuchowski, Szambelańczyk 1999). Wiadomo, że „do umów pożyczek pieniężnych zawieranych przez bank stosuje się odpowiednio przepisy dotyczące zabezpieczenia spłaty i oprocentowania kredytu” zgodnie z przepisami ustawy z dnia 12 maja 2011 r. o kredycie konsumenckim (Ustawa z dnia 12 maja 2011, art. 78). Należy podkreślić, że warunki prawnego zabezpieczenia kredytu między zainteresowanymi stronami powinny być ustalone przed jego udzieleniem i uruchomieniem (Stanisławska 2018).

W prawie bankowym jest kilka artykułów precyzyjnie regulujących kwestię zabezpieczenia kredytów, czyli ochrony interesów zarówno banku, jak i klienta⁵. Bank także ma prawo domagać się dodatkowego zagwarantowania prawnego terminowej spłaty kredytu w sytuacji zagrożenia niewypłacalnością dłużnika. Wówczas „w celu zabezpieczenia wierzytelności, które wynikają

⁵ W ustawie o prawie bankowym czytamy m.in., że: „w przypadku niedotrzymania przez kredytobiorcę warunków udzielenia kredytu albo w razie utraty przez kredytobiorcę zdolności kredytowej bank może obniżyć kwotę przyznanego kredytu albo wypowiedzieć umowę kredytu (art. 75.1); termin wypowiedzenia, o którym mowa w ust. 1, o ile strony nie określią w umowie dłuższego terminu, wynosi 30 dni, a w razie zagrożenia upadłością kredytobiorcy – 7 dni (art. 75.2); wypowiedzenie umowy kredytu z powodu utraty przez kredytobiorcę zdolności kredytowej lub zagrożenia jego upadłością nie może nastąpić, jeżeli bank zgodził się na realizację przez kredytobiorcę programu naprawczego (art. 75.3); o ile umowa kredytu nie stanowi inaczej, termin spłaty kredytu jest terminem zastrzeżonym na rzecz obu stron (art. 75a); bank jest obowiązany niezwłocznie powiadomić, w sposób określony w umowie, osoby będące dłużnikami banku z tytułu zabezpieczenia kredytu, jeżeli kredytobiorca opóźnia się z jego spłatą (art. 76a)” (Ustawa z dnia 12 maja 2011, Prawo bankowe).

z czynności bankowych, bank może żądać zabezpieczenia przewidzianego w Kodeksie cywilnym i prawie wekslowym oraz zwyczajami przyjętymi w obrocie krajowym i zagranicznym” (Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997, art. 78). Zatem także tego typu uprawnienia banków wynikają z uchwał prawa bankowego, zawartych w regulaminach bankowych. Wartość takiego zabezpieczenia powinna być odpowiednia do wysokości zaciągniętego kredytu, pokrywającego zobowiązania kredytobiorcy.

Prawnym zabezpieczeniem przed ryzykiem kredytowym w czasie spłaty kredytu może być zabezpieczenie osobiste lub rzeczowe (Dobosiewicz, Marton-Gadoś 2005, s. 129). W przypadku zabezpieczenia osobistego jednostka zaciągająca kredyt odpowiada całym swoim majątkiem za spłatę kredytu wobec banku (osobista odpowiedzialność). Mogą to być między innymi takie dobra materialne, jak: pieniądze, weksle, poręczenia, pełnomocnictwo, cesje. Natomiast w drugim przypadku zabezpieczenie odnosi się jedynie do określonych w umowie części majątku kredytobiorcy lub osób trzecich. Wyróżniamy następujące zabezpieczenia rzeczowe: kaucja, zastaw rejestrowy, zastaw umowny na ogólnych zasadach, przewłaszczenie, hipoteka czy ubezpieczenie kredytu (Heropolitańska i in. 1999). W praktyce banku różne formy zabezpieczeń mogą być stosowane łącznie. Wymaga się, aby składanie podpisów na dokumentach związanych z różnymi formami zabezpieczeń odbywało się w obecności pracownika banku, który swoim podpisem potwierdza zawarcie umowy zabezpieczenia (wymóg ten nie dotyczy dokumentów poświadczonych notarialnie).

Zakończenie

Jak czytamy w Ustawie z dnia 29 sierpnia 1997 r.: „bank jest osobą prawną utworzoną zgodnie z przepisami ustaw, działającą na podstawie zezwoleń uprawniających do wykonania czynności bankowych obciążających ryzykiem środki powierzone pod jakimkolwiek tytułem zwrotnym” (Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997, art. 2). Zatem do istotnych czynności bankowych należy udzielanie kredytu klientom detalicznym na zasadach przepisów prawa bankowego i kodeksu cywilnego. Tego typu działalność przynosi spore zyski, ale równocześnie jest zagrożona ryzykiem. Klient z różnych przyczyn może opóźniać się z terminowymi spłatami kredytu wraz z odsetkami, albo też całkowicie zaniechać spłaty kredytu. Bank udzielający pożyczki klientom indywidualnym jest narażony na straty w wyniku niewywiązania się kredytobiorcy

z umowy kredytowej, dlatego w celu zapewnienia bezpiecznego i stabilnego funkcjonowania stosuje różnego rodzaju zabezpieczenia.

Omówione w niniejszym artykule zagadnienia istoty, rodzajów, metod i sposobów ograniczania ryzyka kredytowego wydają się aktualne, zarówno z punktu widzenia funkcjonowania banków, jak i zainteresowanych kredytami klientów detalicznych.

W wyniku przeprowadzonych analiz można wyciągnąć następujące wnioski:

1. Działalność kredytowa banku jest związana z pewnym stopniem ponoszonego ryzyka, także w odniesieniu do klienta detalicznego.
2. Bank w celu ograniczenia ryzyka wprowadza mechanizmy pozwalające na zarządzanie nim, czyli kieruje się odpowiednią polityką a także stosuje wewnętrzne regulacje ostrożnościowe.
3. Unormowania działalności kredytowej w wymiarze ogólnym zawarte są przede wszystkim w prawie bankowym. Każdy bank wprowadza unormowania szczegółowe, które znajdują się w regulaminach, umowach i instrukcjach wewnętrznych banku.

Przedstawione zasady ograniczania ryzyka kredytowego stanowią podstawę działalności bankowej i są wykorzystywane w codziennej praktyce. Należy zauważyć, że: „działalność bankowa polega w znaczącym stopniu na kupowaniu i sprzedawaniu ryzyka, a umiejętne nim zarządzanie jest kluczem do dobrego funkcjonowania i rozwoju banku” (Zaleska 2007, s. 18).

Bibliografia

- Bącznyk M. (1991), *Problem regulacji prawnej zabezpieczeń w prawie polskim*, „Bank i Kredyt”, nr 11.
- Becker G.S. (2006), *Ekonomia życia*, Wydawnictwo Helion, Gliwice.
- Bilski J. (2006), *Międzynarodowy system walutowy*, PWE, Warszawa.
- Bitz M. (1993), *Rynek usług finansowych*, PWE, Warszawa.
- Bojanowski J. (2010), *Zbyt dużo zachęt do ryzyka*, „Harvard Business Review Polska”, wydanie specjalne lipiec-sierpień.
- Borys G. (1996), *Zarządzanie ryzykiem kredytowym w banku*, Wydaw. Nauk. PWN, Warszawa-Wrocław.
- Capiga M. (2006), *Działalność kredytowa monetarnych instytucji finansowych*, Difin, Warszawa.

- Colli B. (1994), *Słownik ekonomiczny i finansowy*, Wydawnictwo Książnica, Katowice.
- Currit M. (2021), *Pokrzywdzenie wierzyciela przez dłużnika*, Wolters Kluwer, Warszawa.
- Czech T. (2017), *Kredyt konsumencki. Komentarz*, Wolters Kluwer, Warszawa.
- Dobosiewicz Z., Marton-Gadoś K. (2005), *Podstawy bankowości*, Wydaw. Nauk. PWN, Warszawa.
- Drabowski E., Jaworski W.L., Krzyżkiewicz Z. (1988), *Bankowość*, PWE, Warszawa.
- Fedorowicz Z. (1996), *Ryzyko kredytowe*, Wydawnictwo Prywatnej Wyższej Szkoły Businessu i Administracji, Warszawa.
- Głuchowski J., Szambieleńczyk J. (red.) (1999), *Bankowość. Podręcznik dla studentów*, Wyższa Szkoła Bankowa, Poznań.
- Gospodarowicz A., Możaryn H. (1998), *Identyfikacja i szacowanie ryzyka kredytowego*, Akademia Ekonomiczna, Wrocław.
- Grabczan W. (1996), *Zarządzanie ryzykiem bankowym*, Fundacja Rozwoju Rachunkowości w Polsce, Warszawa.
- Grzywacz J. (2006), *Podstawy bankowości. System bankowy. Kredyty i rozliczenia. Ryzyko i ocena banku. Marketing*, Difin, Warszawa.
- Heffernan S. (2007), *Nowoczesna bankowość*, PWN, Warszawa.
- Heropolitańska I., Jagodzińska-Serafin E., Kruglak J., Ryżewska S. (1999), *Kredyty, pożyczki i gwarancje bankowe*, Twigger, Warszawa.
- Jaworski W.L. (1999), *Współczesny bank*, Poltext, Warszawa.
- Jaworski W.L., Krzyżkiewicz Z., Kosiński B. (1997), *Banki. Rynek, operacje, polityka*, Poltext, Warszawa.
- Korenik D. (2006), *Innowacyjne usługi bankowe*, PWN, Warszawa.
- Krysiak A., Staniszevska A., Wiatr M. (2015), *Zarządzanie portfelem kredytowym banku*, Wydawnictwo SGH, Warszawa.
- Leksykon przedsiębiorczości* (1993), Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź.
- Mały słownik języka polskiego* (1997), PWN, Warszawa.
- McNaughton D. (1995), *Zarządzanie nowoczesnym bankiem w okresie zmian*, Fundacja Warszawski Instytut Bankowości, Warszawa.
- Nowak A. (1999), *Wykorzystanie analiz controllingowych do zapewnienia bezpieczeństwa działalności banków komercyjnych*, (w:) Jaworski W.L. (red.), *Banki polskie u progu XXI wieku*, Poltext, Warszawa.
- Patterson R. (1995), *Poradnik kredytowy dla bankowców*, Twigger, Warszawa.
- Pluta-Olearnik M. (1999), *Marketing usług bankowych*, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa.

- Rytelewska G., Kłopocka A. (2010), *Ryzyko banku a ryzyko klienta w działalności detalicznej*, Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Bankowej w Poznaniu, nr 29.
- Smid W. (2007), *Leksykon przedsiębiorcy*, Poltext, Warszawa.
- Stanisławska M. (2018), *Ustawa o kredycie konsumenckim. Komentarz*, C.H. Beck, Warszawa.
- Stiglitz J.E. (2007), *Wizja sprawiedliwej globalizacji*, PWN, Warszawa.
- Stulz R.M. (2010), *Przyczyny nieskutecznego zarządzania ryzykiem*, „Harvard Business Review Polska”, wydanie specjalne lipiec-sierpień.
- Świderski J. (1999), *Finanse banku komercyjnego – nowe regulacje, standardy, przepisy*, Biblioteka Menedżera i Bankowca, Warszawa.
- Taleb N.N., Goldstein D.G., Spitznagel M.W. (2010), *Sześć błędów, jakie popełniają menedżerowie odpowiedzialni za zarządzanie ryzykiem*, „Harvard Business Review Polska”, wydanie specjalne lipiec-sierpień.
- Ustawa o kredycie konsumenckim z 12 maja 2011, <https://lexlege.pl/ustawa-o-kredycie-konsumenckim> [dostęp: 11.05.2022].
- Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 Prawo bankowe, <https://prawo.money.pl/akty-prawne/ujednolicone> [dostęp: 11.01.2022].
- Wakuliński M. (1994), *Ryzyko kredytowe*, „Gazeta Bankowa”, nr 5.
- Wszelaki A. (2013), *Zarządzanie ryzykiem kredytowym banku poprzez realizację polityki kredytowej*, Finanse, Rynki finansowe, Ubezpieczenia. Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego, nr 60.
- Zaleska M. (red.) (2007), *Współczesna bankowość*, Difin, Warszawa.
- Zawadzka Z. (1996), *Zarządzanie ryzykiem w banku komercyjnym*, Poltext, Warszawa.
- Zawadzka M. (1999), *Zarządzanie ryzykiem bankowym*, (w:) W.L. Jaworski (red.), *Współczesny bank*, Poltext, Warszawa.
- Zawadzka Z. (2001a), *Ryzyko bankowe*, „Bank”, nr 6.
- Zawadzka Z. (2001b), *Aktualne tendencje w bankowości światowej*, (w:) Jaworski W.L. (red.), *Banki w Polsce. Wyzwania i tendencje rozwojowe*, Poltext, Warszawa.
- (www1) <https://strefabiznesu.pl/klopoty-ze-splata-pozyczek-i-kredytow-coraz-czesciej-dluznicy-masowo-odmawiaja-placenia-bo-inni-tez-nie-placa/> [dostęp: 11.01.2022].
- (www2) <http://www.newtrader.pl/dictionary.php?id=B> [dostęp: 11.01.2022].
- (www3) <https://finanse.rankomat.pl/poradniki/ustawa-o-kredycie-konsumenckim/> [dostęp: 11.01.2022].
- (www4) <https://www.ikalkulator.pl/blog/co-to-jest-sekurytyzacja-najwazniejsze-informacje/> [dostęp: 11.01.2022].

(www5) <https://www.egospodarka.pl/4715,UE-i-polskie-banki,1,39,1.html>
[dostęp: 11.01.2022].

(www6) <https://prnews.pl/roland-berger-wzrost-akcji> [dostęp: 11.01.2022].

Afiliacja: ks. dr hab. Krzysztof Kietliński, prof. UKSW

Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego

Wydział Teologiczny

Katedra Teologii Moralnej Fundamentalnej

ul. Dewajtis 5

01-815 Warszawa

e-mail: chkietl@o2.pl

